

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOFÖRSTA ÅRGÅNGEN

1910

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1910

Ett par bidrag till 1600-talets svenska lärdomshistoria.

Af

Hjalmar Lindroth.

1. Olof Verelius och Johan Bure.

Johan Bure var den, som väckte till lif studiet af våra forntidsminnen och af vårt svenska språk. Han synes i ovanlig grad ha ägt förmågan att, själf ej universitetsman, hos det yngre släktet vid universitetet drifva fram intresset för dessa ämnen. Såsom de bekantaste af hans omedelbara lärjungar pläga vi nämna Georg Stiernhielm och Johan Axehiälm. Afsikten med dessa rader är nu att visa, att ännu en af våra 1600-talshumanister med samma studieriktning stått i ett sådant direkt lärjungeförhållande till Bure, nämligen Olof Verelius. Hittills synes intet härom ha varit bekant; af det sätt hvarpå Verelius omnämner Bure i sin 'Runographia' s. 5 kan man icke sluta något annat än möjligen det, att han personligen känt honom och hållit honom i ära.

De dokument, som ligga till grund för min framställning, äro följande båda handskrifter:

1. En osignerad foliohandskrift i Kungl. Bibl. (afdeln. Fornk. sv. afhandl.), efter hufvudinnehållet betitlad 'Om runornas uppkomst' och en gång tillhörig Antikvitetsarkivet. Den betecknas i det följande som RU.

2. Handskriften Skokloster (Katalog I) n:r 49 fol. i Riksarkivet. Innehållet utgöres dels af originalet till den bekanta kompilation, som sammansatts af den under Laurentii Petri namn gående lilla skriften om runor (i själfva verket af Olaus Petri, såsom Schück

visat i Samlaren IX, 5 ff.) och Bures Runaräfst (hskr. F. a. 14 i K. B.), dels af en med samma hand skrifven öfversättning och "förtolkning" af inledningen till den andra grammatiska afhandlingen i Snorres Edda.

Den senare af dessa båda handskrifter har begagnats af Schück, då han (anf. st.) behandlat O. Petri nyssnämnda lilla skrift och dess öden. Schück menar (s. 9 n. 2), att upphofsmannen till den ifrågasvarande kompilationen "ej gärna [kan] hafva varit någon annan" än Johan Axehiälm, Bures måg, en uppfattning som kommit igen i mera kategorisk form i Ill. sv. litt.-hist. 1: 258. Hufvudskälet är, att Axehiälm enligt Stiernman Bibl. Sviog. s. 674 efterlämnat dels en 'Tractatus de genuina scriptura Svio-Gothica', dels ett runverk innehållande afritningar af 250 stenar. Den förra skulle just vara denna kompilation, det senare det arbete som omnämnes i kompilatorns företal, som vi strax få tala om. Då nu Schück själf sett, att vi i Skokl. 49 otvifvelaktigt äga kvar kompilatorns egenhändiga koncept,¹ synes det ju ha bort vara den första och angelägnaste uppgiften att jämföra dettas handstil med Axehiälms. Nu har visserligen denna tills helt nyligen måst gälla såsom en tämlig raritet, men så alldeles omöjlig att komma öfver bör den dock icke ha varit (jfr min uppsats i Samlaren 1907, där jag anförde, hvad jag då kände af Axehiälms hand).² En jämförelse visar, att Axehiälms stil icke alls har någon likhet med den i Skokl. 49. Därigenom måste hans namn lösgöras från allt samband med kompilationen. Men handstilen i dennas original är ingalunda omöjlig att identifiera. Det är, såsom jag redan i min nyssnämnda uppsats (s. 217) utan närmare motivering påstått, Olof Verelius, som är upphofsmannen. Att nu direkt bevisa, att det är hans hand, låter sig naturligtvis icke göra på annat sätt än att jag anmodar hvarje tviflare att själf genom en jämförelse öfvertyga sig om, med hvilken grad af visshet — full visshet är för den försiktige en vansklig

¹ Detta antog redan Schröder, såsom Schück också nämner.

² Sedan dess har jag funnit honom synnerligen rikligt representerad — med volymer och smärre anteckningar — i Stiernhielms samlingar i K. B., i synnerhet i F. d. 2. Kanske blir jag i tillfälle att återkomma till honom.

sak i dylika ting — man kan påstå detta. Samma vädjan måste jag rikta till den som tviflar på detta mitt andra påstående: RU — vår första handskrift ofvan — är skriven med samma hand som Skokl. 49, alltså äfven den af Verelius.¹ Den art af bevisföring, jag här har att prestera, är att granska halten af de konsekvenser, hvartill min åsikt leder, att se efter i hvad mån den passar in i ramen af redan kända förhållanden eller stämmer med hvad handskrifterna själfva möjligen i öfrigt bjuda oss af fasta hållpunkter.

Genom en noggrann undersökning af Skokl. 49 kunna vi få fram följande. Handskriften består egentligen af tre skilda partier. Det första, afskriften af "Laurentii Petri" skrift, visar sig redan därigenom som en blott afskrift, att inga rättelser eller tillägg där förekomma. Sådana förekomma däremot rätt ymnigt i båda de öfriga afdelningarna, utdraget ur Bures Runaräfst (som ju ej nämnes) och öfversättningen ur Eddan. Och det synes af bläckets färg alldeles klart, att rättelserna gjorts vid ett senare tillfälle än nedskrifvandets af själfva texten; däremot talar intet yttre kriterium emot, att både denna och de förra hvar för sig tillkommit i en följd de båda partierna igenom. Vidare tyckes det ganska troligt, att från början intet omedelbart samband förefunnits mellan de tre partierna (jfr s. 23 nedan med not 3). Detta på följande grunder: N:r 2 och n:r 3 börja båda på nya blad. Nu finnas visserligen några förbindande ord såväl mellan n:r 1 och n:r 2, som mellan denna del och n:r 3. Men det är ganska tydligt (beträffande det första stället omisskänneligt),² att dessa inte tillkommit förrän i samband med rättelserna. Äfven dessa sålunda tillagda ord äro emellertid öfverstrukna. Detta beror dock inte på att författaren ånyo uppgifvit tanken på att låta de skilda delarna

¹ Numera står också detta — sedan jag påpekat saken — anmärkt på denna handskrifts första sida. — Det förtjänar anmärkas, att före inbindningen af RU denna hdskr. äfven uppvisade den rent yttre likheten med Skokl. 49, att den hade en uppstående fals invid ryggen.

² På grund af olikheten i bläckets färg mellan den första satsen, som upplyser att det föregående hämtats från Laur. Petri, och den senare, som leder öfver till n:r 2.

förbindas, utan därpå, att han velat göra detta på ett annat sätt. Rätt att så tolka förhållandet ger oss nämligen den afskrift af 'kompilationen', som finnes i Palmsk. 406 i Upps. univ. bibl.¹ Den innehåller i omedelbar följd n:r 1 och 2, men dessa föregås af ett företal (delvis aftryckt hos Schück s. 8), som icke finnes i Skokl. 49. I likhet med Schück är också jag fullt öfvertygad om att detta är "äkta". Afskriften uppger sig vara kollationerad med manuskriptet i Antikvitetsarkivet (Schück s. 7). Med detta manuskript måste då menas en (nu förlorad) renskrift af konceptet i Skokl. 49 (jfr Schück anf. st.). Tillvaron af en sådan — eller åtminstone afsikten att låta renskrifva arbetet — framgår redan af den flera gånger i konceptet återkommande (med rättelserna samtidiga) anvisningen "ny radh".² Då förf. lät ombestyra renskriften, strök han således öfver (de ursprungliga) förbindelseorden och ersatte dem med ett företal. Då nu detta inte talar något om partiet n:r 3, då vidare afskriften i Palmsk. 406 saknar detta, och då slutligen orden mellan 2 och 3 i själfva konceptet ersatts med en nästan likalydande passage såsom öfverskrift framför n:r 3 (på den nya sidan), så torde det vara säkert, att förf. före renskriftens tillkomst öfvergifvit den tanke, han ett tag synes ha haft, att låta äfven n:r 3 få sluta sig till det föregående. Denna afdelning har nu kommit att kvarstå isolerad i konceptet.

Efter dessa till synes kanske betydelselösa, men i själfva verket nödvändiga, detaljanmärkningar kunna vi nu se på den led-

¹ För öfriga kända afskrifter redogör Schück anf. st. Jag kan här komplettera med följande:

1. Broocmans afskrift är numera fullständig, sedan Dr K. H. Karlsson, just i samband med mina forskningar, återfann det felande i en annan samling på K. B.

2. Ännu en afskrift, af obekant hand, finnes i K. B. (under 'Strödda saml. o. anteckn. i antikvar. ämnen'). Den är ofullständig (blott t. o. m. 11:te runan), men har i stället ett längre inskott om hälsingerunorna m. m.

3. Af skriften i dess ursprungliga, korta form finnes en (daniserande) afskrift i Københavns univ. bibl., Additamenta n:r 24 4:o, af stilen att döma knappast skriven efter 1600. Den torde således vara vår äldsta källa för kunskapen om denna skrift. Någon författare nämnes där alls ej.

² Denna skulle ju i sig själf också kunna ha afseende på en tillämnad (direkt) tryckning (jfr s. 22). Men handskriften är i öfrigt föga tryckmässig.

ledning vi i det ofvannämnda företalet få att bedöma tillkomsten af (hufvudinhållet i) Skokl. 49. Författaren har, säger han, företagit sig att samla och utgifva de runstensafbildningar, som redan af andra verställts. Han kom därvid att "igenomsöka och ransaka" hvad han för 16 år sedan hade samlat "uthi detta Studio" under Johan Bures "information". Därbland hade han funnit Laur. Petri lilla skrift, "som allenast war på ett litet blad", och till denna hade han fått lust att foga en egen utläggning. Det hela skulle så följa efter runstenarna. Här få vi sålunda en relativ tidpunkt fastslagen: mellan författarens samarbete med Bure och renskriften med dess företal ligga 16 år. Om vi nu veta, att Bure knappast kan ha varit i stånd att "informera" någon efter 1649 (fastän hans död icke inträffade förrän 1652), så veta vi således också, att renskriften inte gärna kan sättas efter 1665. För att närmare fixera tiden, måste vi se till, hvad vi känna om Verelii biografi och hvilka upplysningar vi kunna få ur RU. Ty vi utgå ju från de båda ofvan på handstilen stödda antagandena, så länge vi inte finna något som strider emot dem.

Född 1618 och inskrifven vid Dorpats universitet 1633 kom Verelius till Uppsala 1638 (se Biogr. lex.).¹ Där vistades han sedan, visserligen med åtskilliga afbrott, fram till 1648. Ett lärjungeförhållande till Bure kan sålunda endast ha ägt bestånd under detta decennium 1638—1648.

Nu vända vi oss till RU. Äfven denna afhandlings författare, som vi ju också antaga vara Verelius, röjer sitt nära förhållande till Bure. På bl. 14 r. förekommer följande passus: "Ty thet Svenske tungomål lidher intet emillan tvenne sielfliudande bookstefver eller vocales, ett enfalt G. huarföre, seya vij intet Regula, uthan regla, eij tegula utha(!) tegel" (o. s. v.). Detta är intet annat än en omskrifning af ett yttrande, som kommer igen flera gånger i Bures skrifter (i 'Runaräfssten', i F. a. 13, i 'Burerunor', i 'Tabula orthographica'). Men yttrandet har förfuskats. Att skriften, såsom en biblioteksman (Wieselgren) anmärkt på första sidan, blott

¹ Efter all sannolikhet är han identisk med den Olavus Nicolavi Smolandus, som inskrefs i matrikeln den sista januari d. å. (Verelii far var Nicolaus Petri, kyrkoherde nära Eksjö).

är en renskrift af ett Bures arbete, är därför knappt troligt¹. Relationen till denne framgår emellertid mera direkt däraf, att i handskriftens slut en del anteckningar af hans egen hand äro inhäftade. De sista af dessa blad äro daterade 7 nov. 1639 (de öfriga äro odaterade). Ur afhandlingen själf har jag icke kunnat få fram annat datum än att den måste vara tillkommen efter 1635, då den detta år utkomna "De arte grammatica" af Vossius citeras (t. ex. bl. 16 r). Då det nu ligger nära tillhands att antaga, att dessa Bures egenhändiga anteckningar följt med afhandlingen genom tiderna, torde vi finna, att det är ganska rimligt, att dess författare stått i direkt förbindelse med Bure vid tiden omkring 1640.

RU uppvisar en hel del ändringar och strykningar i texten och tillägg i marginalen. Dessa äro otvifvelaktigt af författarens egen hand. Bl. 18 r. och v. förekomma t. ex. rättelser, som inte kunna vara gjorda af någon annan. Det är nu rätt eget, att nyss nämnda biblioteksanteckning upplyser, att Verelii hand finnes bland rättelserna, men att man inte sett, att han äfven skrivit texten. Anledningen är väl den, att rättelserna gjorts vid en senare tidpunkt, då handstilen mera öfverensstämde med den från Verelii mannaålder bekanta. Kan det då bevisas, att rättelserna härröra från ett nämnvärdt senare tillfälle? Ja. Bl. 16 v. talas i ett marginaltillägg om Codex argenteus, som säges af Königsmarck ha eröfrats i Prag, men sedan åter vara förkommen, "som menas til hållandh". Anteckningen är således nedskrifven sedan denna handskrift ånyo år 1654 fördes ur landet, men innan den för andra gången förvärfvades åt Sverige (se härom Wieselgren Drottn. Kristinas bibl. s. 77). Detta senare skedde 1662 genom M. G. de la Gardie. Visserligen kom handskriften inte till Uppsala förrän 1669, men vi veta med nästan full visshet, att Verelius vetat af dess tillrätta-

¹ Själva anteckningen säger visserligen inte, att det är Bure, som är författaren, men att detta var meningen är tydligt däraf, att handskriften katalogiserats under dennes namn, som också nu efter inbindningen — olämpligt nog — står på ryggen. — Däremot är ju ganska möjligt, att skriften kan vara en bearbetad afskrift af något nu förloradt arbete af Bure. Man kunde då tänka på n:r 25 å förteckningen af 1651 (se Samlaren V, 5 ff.): »Jngång till Runom, måhl och skriff». En sorgfällig undersökning från skilda synpunkter skulle väl kunna afgöra, hur pass långt Bures andel i arbetet kan sträcka sig.

skaffande redan förstnämnda år (se brevet från de la Gardie till Scheffer af 11 okt. 1662, omnämndt af Wieselgren anf. arb. s. 78). Genomseendet af RU måste sålunda ha skett under tiden 1654—1662, d. v. s. allra minst 6 år efter själfva textens nedskrifvande.

Då vi nu påträffat en afhandling, som af allt att döma just är en frukt af ett samarbete mellan Verelius och Bure, och vidare sett, att denna en längre tid efteråt genomsetts och rättats, och så erinra oss, att vi i Skokl. 49 också tyckas äga ett resultat af ett senare framletande af tidigare arbeten från samma lärjungeperiod, så ligger väl den slutsatsen bra nära, att rättelserna i RU och själfva texten i Skokl. 49 (eller åtminstone de två första partierna, jfr strax) tillkommit i det närmaste samtidigt, d. v. s. någon gång 1654—1662.

Vi sade ofvan, att intet talar emot, att n:r 3 i Skokl. 49 skrifvits tämligen omedelbart efter 1 och 2. Nu skulle man måhända vilja invända, att då det parti ur Snorres Edda, af hvilket här föreligger en öfversättning, blott finnes i Uppsala-handskriften, och denna inte kom till Uppsala förrän 1669 (med den de la Gardieska donationen), partiet ifråga inte kan ha tillkommit före detta år. Emellertid kom den stephaniska samlingen, till hvilken vi väl nu få anse att handskriften hörde (se Gödel Fornno.-isl. litt. i Sv. 96 ff.), redan 1652 till Stockholm, och vi veta, att dess innehåll redan jämförelsevis snart blef tillgängligt för de lärde (Gödel har s. 99 påvisat ett citat just ur Uppsalaeddans från sommaren 1662). Det möter sålunda intet hinder att förlägga äfven n:r 3 i Skokl. 49 till vår ofvan antagna 8-årsperiod. Men det är ju också möjligt, att detta parti nedskrifvits t. o. m. något år efter de båda föregående. Emellertid torde vi ändå ha skäl att för dessa gå ganska långt fram i tiden. Vi få väl nämligen fatta orden i företalet så, att det var i samband med sin sysselsättning med runstenarna som Verelius tog fram sina gamla papper. Nu vill det synas som om vi knappast kunna förlägga denna sysselsättning förrän till tiden efter 1657. Ty tidigare var han strängt upptagen af helt andra saker (jfr Gödel anf. arb. 244).

Vi torde sålunda kunna med stor sannolikhet antaga, att rät-

telserna i RU och texten i Skokl. 49 (åtminstone n:r 1 och 2) tillkommit 1657—1662. Men därmed ha vi ännu inte fastställt tiden för samarbetet med Bure stort närmare än förut. Ty det är ju från företalet vi skola räkna de 16 åren tillbaka. Och om dettas tillkomst veta vi ännu intet nedåt i tiden, utom att det bör vara affattadt före 1665.

Det är klart, att antagandet att vår skribent är Verelius, i hög grad skulle styrkas, om vi kunde visa, att denne ungefär vid den tiden var sysselsatt med ett sådant runverk, hvarom företalet upplyser. Och jag tror också, att vi kunna det. Som bekant är till Verelii edition af Göthriks och Rolfs saga af 1664 fogadt ett bihang, väsentligen bestående af ett prof på ett större runverk, som boktryckaren, Henrik Curio, sade sig ämna ge ut. Af det sålunda utlofvade runverket kom emellertid aldrig något mera än hvad som nu följde med prospektet. Nu är det min tro, att Verelius, hvars förbindelse med Curio vi sålunda känna, hade åtagit sig — ja, kanske det hela var hans idé — att vara Curios sakkunnige hjälpare. Det förefaller också otroligt, att tvänne stora runverk vid ungefär samma tid skulle ha förberedts i Uppsala — kanske mindre otroligt, att båda skulle ha stannat i stöpet, ty det tycks ha varit alla dessa gamla företags öde. Det var nog just till detta verk som Verelius gjorde förberedelser, och det var såsom text i detta Skokl. 49 n:r 1 och 2 voro afsedda. Företaget strandade, som sagdt, och när han sedan 1675 skref sin 'Runographia', hade texten, om ock till uppställning i viss mån lik den tidigare och Bures Runaräfst, dock helt omarbetats. Då de runstensbilder, som Verelius ämnade utgifva, till stor del voro Bures verk, kunna vi också här tala om ett — låt vara indirekt — förhållande till denne.

Nu veta vi ju inte, om dessa Verelii förberedelser kunna ha fortgått ännu någon tid efter 1664, lika litet som om inte texten i Skokl. 49 kan ha varit färdig någon tid redan vid prospektets tryckande. Vi tyckas emellertid kunna våga på ett ungefär bestämma tiden för företalet (och sålunda renskriften) till omkr. 1664. Vi komma då för samarbetet med Bure till tiden omkr. 1648. Hur pass långvarigt

detta var, veta vi ju inte,¹ men då Verelius detta år lämnade Sverige, äro vi ju benägna för ett så tidigt datum som möjligt. Vi kunna ju därför säga cirka 1647 och för renskriften således omkr. 1663.

Vi ha inte funnit något som talar emot det resultat, som vi redan genom undersökning af pikturen kommo till. Tvärtom stämmer allt på det förträffligaste. Och jag skall nu till slut ge en liten "syntetisk" framställning af hvad vi kunna anse oss veta om förhållandet mellan Verelius och Bure.

Mot slutet af sin studietid i Uppsala — de första åren var han för öfrigt mindre stationär — kom Verelius i lärjungeförhållande till Bure. Under dennes ledning samlade han vid tiden omkr. 1647 ihop hvad han från olika håll kunde komma öfver af för nordisk (språk- och) fornforskning viktiga saker. Därbland var en afskrift af "Laur. Petri" lilla skrift,² äfvensom några egenhändiga anteckningar af Bure. Och af hvad han då själf nedskref, ha vi kvar handskriften RU i K. B. Någon gång under tiden 1657—62 fick han i ock för ett tillämnadt runverk anledning att söka igenom sina samlingar och anteckningar. Han gjorde då rättelser och tillägg i RU, skref af den Petriska skriften och fogade därtill ett utdrag ur Bures Runaräfst, möjligen utan att från början ämna rycka ihop dessa båda partier.³ Någon tid efteråt öfversåg han detta som vi nu ha i Skokl. 49, och ännu litet senare,⁴ omkr. 1663, ombestyrde han en renskrift, som försågs med ett företal. För det bruk, hvartill han ämnat detta sitt opus, blef det aldrig användt, utan har för eftervärlden blifvit känt dels genom original-

¹ Man lägge dock märke till, att företalet kort och godt nämner 16 år hvilket tyder på att »informationen» knappast kan ha räckt mycket öfver ett år.

² Det är inte osannolikt, att detta var en af de, numera förlorade, afskrifter, som förelegat Bure vid affattandet af Runaräfst (jfr Schück s. 6 n. 1).

³ Ja, det synes ej uteslutet, att han från början ej afsett dem såsom ingående i något runverk — trots företalet. Men äfven om så varit fallet, få vi nog inte se på hans förtigande af sin källa med samma ögon, hvarmed vi nu betrakta ett simpelt plagiat. Begreppen om litterär äganderätt voro andra, och för öfrigt gjorde han ju i viss mån en bearbetning af Bures skrift.

⁴ Hur lång tid som ligger emellan rättelser och renskrift, kunna vi inte närmare bestämma, och det kan ju också vara likgiltigt. Att vi dock kunna tala om en mellantid, framgår däraf, att — såsom s. 17 nämnts — vid rättandet nedskrifna ord strukits före renskrifvandet.

konceptet, dels, och i synnerhet, genom andra- och tredjehands-afskriffter (jfr s. 18 n. 1), i hvilka hela arbetet (då ju de förmedlande orden strukits) kommit att gå under Laur. Petri namn.

De åsikter på ljudlärans område, som Verelius i Skokl. 49 afskrifvit efter Bure, synas inte ha gått honom vidare djupt i blodet. Till hans egen skada: de åsikter han på detta område för fram i sin 'Runographia' äro i allmänhet ganska antastliga. Någon särdeles framstående direkt språkiakttagare torde Verelius knappast ha varit.

2. En fast punkt vid dateringen af Stiernhielms handskrifter.

För kännare af Stiernhielms biografi är det bekant, att han i juli 1641 blef invecklad i ett slagsmål, hvori han så när hade mist högra handen. Att hugget verkligen var allvarsamt, veta vi bl. a. däraf, att han ännu 26 mars 1642 särskildt om första partiet i en handskrift (på första sidan) anmärker, att det tillkommit "cum ægrotavi ex vulnere manus dextræ" (se om allt detta Swartling i Studier tillägn. H. Schüek s. 198 med n. 1). Nu har det varit åtminstone mig ytterst påfallande, att Stiernhielms handstil företer högst betydande inbördes afvikelser.¹ Än är den tämligen normalt högerlutande och ganska ledig,² än är den upprät (eller rent af tillbakalutande) och i allmänhet föga flytande. Och det är inte så, att emellan dessa båda typer finnas några successiva öfvergångar. De äro tvärtom på det hela lätta att hålla isär. Och då står det klart för mig, att det just är den ofvannämnda handskadan, som sätter en bestämd gräns. Den ena, först karakteriserade stiltypen hör till tiden före juli 1641, den andra till tiden efter detta datum.

¹ Jag talar naturligtvis blott om sådant som med någon grad af säkerhet kan sägas vara af hans hand, hvilket ju ingalunda är fallet med allt i samlingarna efter honom.

² Denna typ visar dock rätt stora variationer, hvilket ej är fallet med den andra.

För att styrka detta antagande bör man naturligtvis samla ihop så många daterade anteckningar som möjligt af Stiernhielms hand. Någon fullständig samling pretenderar jag inte att ha åstadkommit; dock en som är tillräcklig för förevarande syfte.

Såsom utgångspunkt tjänar naturligtvis bäst just den ofvan nämnda notisen från mars 1642. Den är en utpräglad representant för typ B — såsom vi kunna kalla den uppräta tillbakalutande stiltypen. Handskriften i öfrigt¹ (d. v. s. dess första afdelning, hvarom vi tala) är säkerligen inte alls af Stiernhielms hand, men har här och hvar tillägg af denne, alltigenom med B. Före denna tidpunkt känna vi i själfva verket ingen anteckning af Stiernhielms hand med denna typ. Denna typ B återfinnes däremot ånyo i F. d. 3 ("Mysterium Etymologicum"), i den på titelbladet befintliga anteckningen: "ex tempore conceptum ult. Junij ao 1642". Äfven denna handskrift är i öfrigt tydligen skriven af en annans hand (man märke uttrycket 'ex tempore!'). Antagligen har Stiernhielm vid denna tid varit tvungen att i stor utsträckning betjäna sig af sekreterare. Med de anförda tidigaste exemplen på typ B är det naturligtvis af särskildt intresse att jämföra sådana daterade anteckningar, som så nära som möjligt i tiden föregå olycksdagen i juli 1641. Den anteckning, som af dem jag anträffat bäst uppfyller detta villkor, är den på titelbladet af F. d. 10 ("Lexicon gothicum philologicum"), där författaren säger sig ha visat handskriften för rikskanslären 5 mars 1639, och som naturligtvis inte kan vara nedskrifven särdeles långt efteråt. Den är en klar representant för typ A. I allmänhet äro rätt få af skrifterna med denna typ daterade. Jag ger ytterligare några exempel: F. d. 10 angifves som påbörjad 12 juli 1626; afdelningen 'Vocabula prisca & obsoleta' i samma handskrift är daterad Dorpat 1631; titelbladet till F. d. 20 är af 2 jan. 1633.

Man skulle kunna tänka, att den förändring Stiernhielms stil led genom handskadan var af så pass öfvergående natur, att den gamla typen åter efter någon tid gjorde sig gällande. Detta är

¹ F. d. 15 i Kungl. Bibl.

emellertid inte fallet. Såsom exempel på långt senare annotationer, alla utpräglade representanter för typ B, kan jag anföra: "Specimen etymologicum", slutpartiet i F. d. 2 (första utskriften), af 1649;

LEXICON
 GOTHICUM PHILOLOGICUM.
 à GLiliã Sveo-Montano
 ceptum Anno 1626.
 12. Julij.
 - L. F. F. S.
 Detegens Fontes Lynne Gothica,
 atq' itidem ex eadem in alias
 flumina

"Runæ Sueticæ" i F. d. 6 (skriften inne i volymen) anger sig som börjad 11 sept. 1651 (hela skriften alltigenom typ B); en anteck-

Presentat^o Illustriss.^o Fr^o
 Cancellarij Legni Brebrogie
 die 5. Martij. & retentum usq'
 ad merid. diei 7. St. 1639.

ning daterad 1655 å bl. 31 i F. d. 15; en notis i slutet på samma handskrift, daterad 28 okt. 1655; en lapp inne i F. d. 9, daterad 11 apr. 1660; ett stycke i F. d. 7 ("Miscellanea etymologica") af 29 dec. 1666.

Efter detta vågar jag anse min uppfattning såsom tillräckligt styrkt. Jag tror sålunda, att man med full säkerhet kan afgöra, huruvida en odaterad handskrift af Stiernhielm — och dessa äro ju ingalunda få — härrör från tiden före eller efter juli 1641.¹

Såsom belysande exempel återger jag här i facsimile ett par representanter för hvardera typen. Man skulle måhända kunna framkasta den tanken, att han efter slagsmålet nödgades tillgripa vänster hand och att det är denna

*Doppati feriptum,
cum exortum e
vultum unius dextra
a. 1642. Die 26. Ma
tij. alphabetum.*

han sedan lifvet igenom användt. Äfven om man kanske kunde vilja finna ett — svagt — stöd för en dylik förmodan däri, att han i anteckningen af 26 mars 1642 särskildt talar om att han var sjuk af ett sår i högra handen (som han då vore oförmögen att bruka), så tror jag det dock ej. Det vore då knappast tänkbart, att han redan i början af påföljande år skulle kunna skrifva så

In Stiernjund die 11 April. a. 1660.

*Atomus et figura rotundus essent, ut fallor, Epicuri.
Nulla figura præditæ confat G. his præfatis arguuntur:
I figura non accidit nisi Corpori. Atomus non est Corpus. E.
Utque liquet. Ubi n. nulla rotundus, ibi nulla figura*

pass jämnt med vänster hand; och därtill är stilen just en sådan högerhandstil, som man kan vänta af den, som inte kan lägga ikull handen så mycket som fordras för att åstadkomma normal högerlutning.

Till sist ett litet prof på användningen i praktiken af det här framställda. Handskriften F. d. 6 4:o ("Virgula divina") synes

¹ En förutsättning är naturligtvis, att man är på det klara med, att Stiernhielms hand öfverhufvud föreligger, något som beträffande typ A, såsom antyd, ej alltid är så lätt.

icke gifva anledning till annat antagande än att Stiernhielm skrifvit den själf. Den är daterad 1641, utan angifvande af närmare datum. Stiltypen är A, men åtskilliga tillägg uppvisa B. Vi torde då våga med bestämdhet påstå, att hufvudpartiet nedskrifvits före olycksdagen i juli månad nämnda år.
